

PAPA FRANCESC
AUDIÈNCIA GENERAL

Dimecres, 25 de maig de 2022

Catequesi sobre la vellesa n. 11. Cohèlet: la nit incerta del sentit i de les coses de la vida

Benvolguts germans i germanes, bon dia!

En la nostra reflexió sobre la vellesa —continuem reflexionant-hi—, avui ens endinsem en el Llibre de l'Eclesiastès o Cohèlet, una altra joia que trobem a la Bíblia. En una primera lectura aquest llibre breu impressiona i deixa desconcertat per la seva famosa tornada: «Vanitat i més vanitat», tot és vanitat: la tornada que va i ve; tot és vanitat, tot és “boira”, tot és “fum”, tot és “buit”. Sorpren trobar aquestes expressions, que qüestionen el sentit de l'existència, dins la Sagrada Escripura. En realitat, l'oscil·lació contínua del Cohèlet entre sentit i absurditat és la representació irònica d'un coneixement de la vida que es desprèn de la passió per la justícia, de la qual el judici de Déu és garant. I la conclusió del Llibre indica el camí per a sortir de la prova: «Reverència Déu i guarda els seus manaments: això vol dir ser home» (12,13). Aquest és el consell per a resoldre aquest problema.

Davant una realitat que, en alguns moments, ens sembla que acull tots els contraris, reservant-los el mateix destí, que és acabar en el no-res, el camí de la indiferència pot semblar-nos també a nosaltres l'únic remei per a una dolorosa desil·lusió. Preguntes com aquestes sorgeixen en nosaltres. Els nostres esforços, potser, han canviat el món? Potser algú és capaç de fer valdre la diferència entre el que és just i el que és injust? Sembla que tot això és inútil: per què fer tants esforços?

És una espècie d'intuïció negativa que pot presentar-se en cada etapa de la vida, però no hi ha dubte que la vellesa fa gairebé inevitable aquest encontre amb el desencís. El desencís ve en la vellesa. I, per tant, la resistència de la vellesa als efectes desmoralitzadors d'aquest desencís és decisiva: si les persones grans, que ja han vist de tot, conserven intacta la seva passió per la justícia, llavors hi ha esperança per a l'amor, i també per a la fe. I per al món contemporani s'ha tornat crucial el pas a través d'aquesta crisi, crisi saludable, per què? Perquè una cultura que presumeix de mesurar-ho tot i manipular-ho tot acaba per produir també una desmoralització col·lectiva del sentit, una desmoralització de l'amor, una desmoralització també del bé.

Aquesta desmoralització ens lleva el desig de fer. Una presumpta “veritat”, que es limita a enregistrar el món, enregistra també la seva indiferència envers els oposats i els lliura, sense redempció, al fluir del temps i al destí del no-res. D'aquesta manera —revestida de científicitat, però també molt sensible i molt amoral— la cerca moderna de la veritat s'ha vist temptada a acomiadar-se totalment de la passió per la justícia. Ja no creu en el seu destí, en la seva promesa, en la seva redempció.

Per a la nostra cultura moderna, que voldria lliurar-ho pràcticament tot al coneixement exacte de les coses, l'aparició d'aquesta nova raó cínica —que suma coneixement i irresponsabilitat— és un contracop molt dur. De fet, el coneixement que ens eximeix de la moralitat, al principi sembla una font de llibertat, d'energia, però aviat es converteix en una paràlisi de l'ànima.

Cohèlet, amb la seva ironia, desemmascara aquesta temptació fatal d'una omnipotència del saber —un “deliri d'omnisciència”— que genera una impotència de la voluntat. Els monjos de la més antiga tradició cristiana haurien identificat amb precisió aquesta malaltia de l'ànima, que de sobte descobreix la vanitat del coneixement sense fe i sense moral, la il·lusió de la veritat sense justícia. L'anomenaven “acèdia”. I aquesta és una de les temptacions que tenim tots, també les persones grans, és de tots. No és simplement peresa: no, és més. No és simplement depressió: no. Més aviat, l'acèdia és la rendició al coneixement del món, sense cap passió per la justícia i l'acció conseqüent.

El buit de sentit i de forces obert per aquest saber, que rebutja qualsevol responsabilitat ètica i qualsevol afecte pel bé real, no és inofensiva. No sols li treu les forces del mal. Són les forces d'una raó embogida, que es torna cínica per un excés d'ideologia. De fet, amb tot el nostre progrés, amb tot el nostre benestar, ens hem convertit veritablement en una “societat del cansament”. Penseu una mica en això: som la societat del cansament! Havíem de produir benestar generalitzat i vam tolerar un mercat sanitari científicament selectiu. Havíem de posar un límit infranquejable a la pau, i veiem successió de guerres cada vegada més despietades contra persones indefenses. La ciència progressa, naturalment, i és un bé. Però la saviesa de la vida és completament una altra cosa, i sembla estancada.

Finalment, aquesta raó an-afectiva i ir-responsable també treu sentit i energies al coneixement de la veritat. No és casualitat que la nostra sigui l'època de les *fake news*, de les supersticions col·lectives i les veritats pseudocientífiques. És curiós: en aquesta cultura del saber, del coneixement de totes les coses, també de la precisió del saber, s'han difós moltes bruixeries, però bruixeries cultes. És bruixeria amb certa cultura, però que et porta a una vida de superstició i acaba en la bruixeria. La vellesa pot aprendre de la saviesa irònica del Cohèlet l'art de treure a la llum l'engany amagat en el deliri d'una veritat de la ment desproveïda d'afectes per la justícia. Els ancians plens de saviesa i d'humor fan molt de bé als joves! Els salven de la temptació d'un coneixement del món trist i sense saviesa de la vida. I també, aquests ancians tornen els joves a la promesa de Jesús: «Feliços els qui tenen fam i set de ser justos, perquè seran saciats» (Mt 5,6). Seran ells els qui semblin fam i set de justícia en els joves. Ànims, tots vosaltres, ancians: ànims i endavant! Nosaltres tenim una missió molt gran en el món. Però, si us plau, no heu de buscar refugi en aquest idealisme una mica no concret, no real, sense arrels, diguem-ho clarament: en les bruixeries de la vida.